

Е. І. Костишин, Ю. О. Шевців

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3890-6831> – Е. І. Костишин

<https://orcid.org/0000-0002-9480-8996> – Ю. О. Шевців

emilia.kostyshyn@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ВЕТЕРАНСЬКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Метою статті є висвітлення особливостей реалізації ветеранського розвитку в Україні. Встановлено, що пріоритетом державної політики на 2023 рік визначено політику ветеранського розвитку – нову державну політику надання можливостей всебічної реалізації для ветеранів одночасно із впровадженням політики щодо гарантій їх соціального захисту. Політика реалізується відповідно до Стратегії формування системи переходу від військової служби до цивільного життя на період до 2032 р. Розглянуто досвід імплементації Стратегії в Україні: впровадження моделі надання послуг з реабілітації та відновлення – «Шлях реабілітації та відновлення Захисника/Захисниці», яка передбачає надання медичних послуг щодо лікування після поранення (у разі отримання), гострої/підгострої реабілітації і довгострокової реабілітації та довгострокову допомогу – психологічну, фізкультурно-спортивну реабілітацію, інформаційно-консультативну підтримку, юридичний супровід, професійну адаптацію, перекваліфікацію на цивільну спеціальність; реалізація експериментального проекту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя у Вінницькій, Дніпропетровській, Львівській та Миколаївській областях; запровадження онлайн системи інформаційних сервісів «e-Ветеран»; реалізація другого етапу спільного проекту Мінветеранів та Червоного Хреста України з підтримки ветеранів, які отримали інвалідність I або II групи. Виокремлено низку проблемних питань нормативно-правового механізму державного регулювання соціального захисту учасників бойових дій та учасників війни. По-перше, на часі спрощення процедура набуття статусу учасника бойових дій або учасника війни. По-друге, наявна система пільгового забезпечення учасників бойових дій та учасників війни носить компенсаторне, а не мотивувальне спрямування. По-третє, удосконалення законодавства з метою створення умов, необхідних для реабілітації та соціальної адаптації учасників бойових дій на рівні центральних та місцевих органів державної влади.

Ключові слова: політика ветеранського розвитку, інститут помічника ветерана, учасник бойових дій, учасник війни, ветеран війни, соціальний захист.

Е. І. Kostyshyn, Yu. O. Shevtsiv

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF THE VETERAN DEVELOPMENT POLICY IN UKRAINE

The purpose of the article is to highlight the peculiarities of the implementation of veteran development in Ukraine. It was established that the priority of state policy for 2023 is the policy of veteran development - a new state policy of providing opportunities for comprehensive realization for veterans at the same time as implementing a policy regarding guarantees of their social protection. The policy is implemented in accordance with the Strategy for the formation of the transition system from military service to civilian life for the period until 2032. The experience of the implementation of the Strategy in Ukraine was considered: the implementation of the rehabilitation and recovery services model – "The Defender's Path to Rehabilitation and Recovery", which provides for the provision of medical services for post-injury treatment (if received), acute/subacute rehabilitation and long-term rehabilitation and long-term assistance – psychological, physical culture and sports rehabilitation, informational and advisory support, legal assistance, professional adaptation, retraining for a civilian specialty; implementation of an experimental project on the introduction of the veteran's assistant institute in the system of transition from military service to civilian life in Vinnytsia, Dnipropetrovsk, Lviv and Mykolaiv regions; introduction of the online system of information services «e-Veteran»; implementation of the second stage of the joint project of the Ministry of Veterans Affairs and the Red Cross of Ukraine to support veterans who received a disability of the 1st or 2nd group. A number of problematic issues of the regulatory and legal mechanism of the state regulation of social protection of combatants and war participants have been singled out. Firstly, the procedure for acquiring the status of a participant in hostilities or a

participant in the war is currently being simplified. Secondly, the existing system of preferential provision of combatants and war participants has a compensatory rather than a motivational orientation. Thirdly, the improvement of the legislation to create conditions necessary for the rehabilitation and social adaptation of combatants at the level of central and local state authorities.

Keywords: policy of veteran development, veteran's assistant institute, combatant, war participant, war veteran, social protection.

Актуальність проблеми.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року внесло суттєві корективи у соціальну політику України. Забезпечення соціально-економічних прав і гарантій військовослужбовців, учасників бойових дій, ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів родин полеглих – це головний напрям соціальної політики. Закономірно, одним із пріоритетів державної політики на 2023 рік визначено політику ветеранського розвитку – нову державну політику надання можливостей всебічної реалізації для ветеранів одночасно із впровадженням політики щодо гарантій їх соціального захисту [4]. Головною причиною впровадження політики ветеранського розвитку є збільшення кількості учасників бойових дій, ветеранів війни, ветеранів з інвалідністю. Хоча за умовами військового стану більшість статистичної інформації не розголошується, що ускладнює збір цифрової інформації з певних гострих проблем, пов'язаних з війною – наразі ми не маємо кількісних показників щодо чисельності учасників бойових дій та постраждалих цивільних, які отримали статус особи з інвалідністю внаслідок війни. Відповідно до показників, оприлюднених на сайті Міністерством у справах ветеранів України «Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України» на 1 січня 2022 року кількість осіб, на яких поширюються норми Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» становила 851 068 осіб. Загальна кількість осіб з інвалідністю внаслідок війни – 20 101 осіб [3], з них особи з інвалідністю 1 група – 4 146 осіб та особи з інвалідністю 2 група – 15 955 осіб [1]. За даними Міністерства соціальної політики, від початку вторгнення до березня 2023 року статус людини з інвалідністю оформив 2041 військовослужбовець: 1 група інвалідності – 163 людини; 2 група – 820 людей; 3 група – 1 058 людей. Поширеними бойовими травмами, які призводять до інвалідності у військових, є травми головного мозку та травми опорно-рухового апарату [2]. За прогнозами Міністерства у справах ветеранів, орієнтовна кількість ветеранів та членів їхніх родин до кінця бойових дій буде дорівнювати 4-5млн осіб. На сьогодні питання забезпечення потреб ветеранів в Україні набуває нових масштабів та відповідно оголює досі невидимі для суспільства та держави критичні теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У межах дослідження питань соціального

захисту учасників бойових дій в Україні окремі аспекти досліджували такі вчені, як: Бриндіков Ю. Л. (реабілітації учасників бойових дій в системі соціальних служб), Гордієнко Є. П. (механізми державної політики захисту учасників бойових дій), Митько Я. В. (правовий статус учасників бойових дій), Микитюк Д. Ю. (адміністративно-правове забезпечення статусу учасника бойових дій), Потапчук Є. М. (особливості діагностики та корегування психоемоційних станів учасників бойових дій), Подоляка А., Колісніченко Р., Полтавець Л. (економіко-правові фактори соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій), Пінчук Р. С., Письменна О. П. (правовий захист учасників бойових дій та ветеранів війни), Спицька К. (правові засади соціального захисту учасників бойових дій в Україні).

Метою статті є висвітлення особливості впровадження політики ветеранського розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Враховуючи виклики війни – збільшення кількості учасників бойових дій, ветеранів війни 7 квітня 2023 р. Кабінет Міністрів схвалив Стратегію формування системи переходу від військової служби до цивільного життя на період до 2032 р. [13]. Стратегія передбачає: оновлення законодавства, що регулюватиме процес системи переходу від військової служби до цивільного життя; розроблення переліків послуг, порядку їх надання та формування системи моніторингу якості надання послуг; впровадження новітніх інформаційних технологій накопичення та автоматизованого оброблення інформації у системі переходу та забезпечення взаємодії електронних реєстрів; включення територіальних громад щодо використання потенціалу учасників системи переходу. Таким чином, система переходу включатиме психологічну та правову допомогу, соціальну, професійну, культурну адаптацію військовослужбовців, ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів родин полеглих Захисників і Захисниць України, надання сучасних та дієвих інструментів для безпроблемної суспільної та економічної реінтеграції цих осіб.

На сьогодні вже зроблено перші позитивні кроки. Насамперед розроблено модель надання послуг з реабілітації та відновлення – «Шлях реабілітації та відновлення Захисника/Захисниці». Модель передбачає надання медичних послуги щодо лікування після поранення (у разі отримання), гострої/підгострої реабілітації і довгострокової

реабілітації та довгострокову допомогу – психологічну, фізкультурно-спортивну реабілітацію, інформаційно-консультативну підтримку, юридичний супровід, професійну адаптацію, перекваліфікацію на цивільну спеціальність [14].

Міністерство у справах ветеранів України реалізує експериментальний проект щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя у Вінницькій, Дніпропетровській, Львівській та Миколаївській областях [8]. Проектом передбачено підготовку 400 помічників ветеранів – фахівців із супроводу ветеранів, які здійснюватимуть підтримку переходу від військової служби до цивільного життя. Хто може бути помічником ветеранів? Насамперед це ветерани або члени їхніх родин. Фінансування інституту помічника ветерана передбачено за кошти державного бюджету, місцевих бюджетів та за кошти партнерів з розвитку. Організація підвищення кваліфікації помічників ветерана здійснюється у центрах ветеранського розвитку, утворених на базі закладів вищої освіти. На Центри ветеранського розвитку покладені функції навчання, підвищення кваліфікації ветеранів та членів їхніх родин для успішного працевлаштування. Передбачено створення сервісних центрів, через які відбуватиметься координація діяльності, забезпечуватимуть взаємодію з усіма державними й недержавними інституціями за переліком тих послуг, які будуть надаватись. Сервісні офіси також здійснюватимуть моніторинг реалізації ветеранської політики у регіоні, вивчатимуть потреби ветеранів і коригуватимуть послуги, які надають. На сьогодні такі сервісні центри запрацювали у всіх пілотних містах: Львові, Вінниці, Миколаєві та Дніпрі. Питань, з якими звертаються ветерани, багато, і вони різноманітні: оформлення пільг, документів, надання матеріальної допомоги, питання земельного характеру, переоформлення автотранспорту та багато інших. Для цього передбачається активне використання цифрових інструментів.

З лютого 2021 р. В Україні запрацювала онлайн система інформаційних сервісів «e-Ветеран» – сучасна інформаційно-довідкова система, розроблена спеціально для ветеранів війни, у якому узагальнено інформацію щодо послуг з психологічної допомоги та санаторно-курортного лікування [6]. Мета системи – підвищення рівня соціального захисту ветеранів війни шляхом он-лайн контролю за реалізацією їх прав та гарантій.

У листопаді 2023 р. стартував другий етап спільного проекту Мінветеранів та Червоного Хреста України з підтримки ветеранів, які отримали інвалідність I або II групи. Заявники

можуть подати заяву на отримання грошової допомоги через інформаційний ресурс E-ветеран [12]. Проект поширюється на повнолітніх громадян України, яким відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» надано статус особи з інвалідністю внаслідок війни I або II групи, та відомості про яких внесені до Єдиного державного реєстру ветеранів війни. Такі особи зможуть отримати одноразову грошову у розмірі 4 000 гривень на місяць. Виплати будуть здійснюватися протягом чотирьох місяців незалежно від отримання ними інших видів допомоги.

Запровадження автоматизованого документообігу – один з напрямів нової ветеранської політики. Як демонструє статистика, на сьогодні ми можемо спостерігати розбіжності у кількості мобілізованих до лав ЗСУ з лютого 2022 р. і кількістю військових, які отримали статус УБД. Це зумовлено низкою причин: затримка зі сторони військових частин, які повинні збирати документи; недоброчесне ставлення командира, який просто хоче давати витяги з наказів; медичні питання (проходження ВЛК, МСЕК, реабілітації, лікування); проблеми звільнення зі служби або переведення в інші військові частини; втрачені/знищені документи, їх відновлення. Існує проблема з оформленням статусу, якщо військовий зник безвісти. Спрощення процедури отримання статусу УБД або ветерана війни, усунення бюрократизму – це перше, що є вимогою часу.

У ході аналізу нормативно-правового механізму державного регулювання соціального захисту учасників бойових дій та учасників війни, виокремлено низку проблемних питань. По-перше, закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [9] закріплює поняття учасники бойових дій (УБД) та учасники війни (УВ), які одночасно є ветеранами війни. Перелік всіх осіб, які належать до учасників бойових дій, закріплений у статті 6 цього Закону. Перелік є досить об'ємним (на 25 пунктів). Відповідно до законодавства учасниками війни визнаються військовослужбовці, які в період війни проходили військову службу у Збройних силах колишнього СРСР, трудівники тилу, а також інші особи, передбачені Законом України Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту (стаття 8 Закону) Перелік всіх осіб, які належать до учасників війни, закріплений у статті 9 Закону. Цей перелік є так само досить об'ємним (13 пунктів) Закон чітко визначає пільги як для УБД (стаття 12), так пільги для УВ (стаття 14). Законом до ветеранів війни відносять і осіб з інвалідністю внаслідок війни. Законом закріплюється перелік осіб, які належать до цієї

категорії, та їхні пільги. Особа з інвалідністю потребує спеціального утримання, дуже часто має хвороби, не характерні для мирного життя. Це і наслідки контузії, ПТСР, які слід лікувати не зовсім звичайними для мирного населення засобами. Дружина чи родичі не можуть працювати, бо мають доглядати таких осіб. Домогосподарства таких сімей можуть збанкрутувати не тому, що вони не працюють, а тому, що потребують паліативної допомоги. Виникають психологічні проблеми в родині, як наслідок – розлучення. Якщо сім'я не справляється із цими проблемами, держава має допомогти.

По-друге, недоліком системи пільгового забезпечення учасників бойових дій та учасників війни є ситуація, за якої більшість із наявних пільг мають компенсаторне, а не мотивувальне спрямування. Відповідно, існуюча система пільг не здатна забезпечити гідний рівень життя. Саме тому формування системи пільгового забезпечення цієї категорії громадян потребує принципово іншого підходу, який створюватиме умови для їхньої адаптації до мирного життя, набуття ними компетенцій та навичок, необхідних для успішної самореалізації.

По-третє, «гостро стоїть питання удосконалення законодавства з метою створення умов, необхідних для реабілітації та соціальної адаптації учасників бойових дій на рівні центральних та місцевих органів державної влади, із залученням ресурсів бізнесу, волонтерських, громадських і міжнародних організацій» [11, с. 177].

За час повномасштабної війни склалися несприятливі умови для працевлаштування ветеранів на ринку праці. Опитування серед ветеранів засвідчують їхнє прагнення до професійної самореалізації, але паралельно з цим фіксується й упереджене ставлення роботодавців до залучення співробітників, котрі мають статус «ветеран». Зокрема, он-лайн-опитування військовослужбовців та ветеранів, проведене Українським ветеранським фондом у період з 22 червня по 22 липня 2023 року, засвідчило значний відсоток ветеранів, які мали проблеми з працевлаштуванням після завершення військової служби та/або отримання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. Так, 31,7% респондентів однозначно зіштовхувались з перешкодами при працевлаштуванні після військової служби та 26,7% – обрали варіант відповіді «скоріше зіштовхувались» [7].

Аналогічна динаміка була і в попередні роки. Зокрема, у 2021 році, за результатами дослідження «Реінтеграція ветеранів щодо поточних умов працевлаштування», проведеного на замовлення IREX у партнерстві з Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), ветерани

наголошували на негативному досвіді при працевлаштуванні та упередженості з боку роботодавців щодо їхнього статусу ветерана. Так, 32% серед працевлаштованих ветеранів погодилися, що роботодавці не хотіли брати їх на роботу через те, що вони ветерани, серед непрацевлаштованих ветеранів їх частка склала 25%. У той же час 27% серед непрацевлаштованих ветеранів наголосили, що для них головною перешкодою при працевлаштуванні стала фізична травма, отримана під час війн [10].

Для роботодавців поява на ринку праці ветеранів і ветеранів з інвалідністю стала серйозним викликом. Переважна більшість роботодавців не мають досвіду працевлаштування військових, тим більше – військових з інвалідністю. Відповідно до онлайн-опитування Українського ветеранського фонду, понад 65% роботодавців визнали відсутність досвіду роботи з ветеранами, близько чверті – 25% має незначний досвід і лише 6,95% – мають значний досвід. У той же час, роботодавці висловили побоювання щодо кола проблем, з якими вони можуть зустрітись при працевлаштуванні ветеранів: для 39,68% опитаних роботодавців головний ризик – це психоемоційний стан ветеранів, а 17,25% вказали на можливу інвалідність, і, як наслідок, додаткове навантаження у зв'язку з необхідністю облаштувати робочі місця [7]. Подібна тенденція простежується і в результатах дослідження, проведеного Благодійним Фондом «Ти – з нами» у квітні-липні 2023 року, яке було сфокусоване на виявленні думки роботодавців щодо проблем, пов'язаних з працевлаштуванням ветеранів з інвалідністю. Серед основних труднощів під час працевлаштування ветеранів з інвалідністю 52% опитаних роботодавців відзначили психологічні проблеми ветеранів та пов'язані з ними особливості поведінки (конфліктність, невизнання авторитетів, неготовність до субординації).

На жаль, ми не маємо великої армії реабілітологів, яка допомагала б нашим ветеранам повернутися до повноцінного життя. Не надаємо і достойної психіатричної допомоги. Причому не тільки тому, що бракує лікарів, здатних її надавати. Немає чіткої методології, яким чином впливати на людину з посттравматичними синдромами, втратою функціоналу для повернення її у працездатне середовище і відповідно інтегрувати в економічні процеси. У 2023 р. уряд збільшив державне замовлення на підготовку фахівців медичних спеціальностей, реабілітологів, соціальних працівників та робітничих кадрів загалом на 3,5 тисячі. Відповідне рішення було ухвалене на засіданні Кабінету Міністрів України 11 липня 2023 року [5].

Також слід зазначити, що до реалізації ветеранської політики залучено низку міністерств, які регулюють окремі аспекти соціального захисту: Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство оборони України, Міністерство фінансів України, Міністерство інформаційної політики України тощо. З одного боку, це демонструє згуртованість і включеність уряду у вирішення нагальних проблем, з іншого боку – створює бюрократичні перешкоди для самих об'єктів ветеранської політики.

Отже, вивчення та запровадження позитивного досвіду провідних держав світу у формуванні державної політики щодо соціального захисту учасників бойових дій, учасників і ветеранів війни залежить від економічного рівня й розвитку громадянського суспільства. Особливу увагу слід звернути на впровадження зручної системи звернення громадян, формування зворотного зв'язку, поінформованості про права та гарантії, програми соціального захисту та працевлаштування, дієві механізми соціального страхування

Список літератури:

1. Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України Режим доступу до ресурсу: URL: data.mva.gov.ua/.

2. 2041 військовослужбовець оформив статус людини з інвалідністю з початку повномасштабного вторгнення. Мінсоцполітики. Інфографіка. ЦЕНЗОР.НЕТ. 2023. URL: sensor.net/ua/news/3414364/2041_viyiskovo_slujobovets_oformyv_status_lyudyny_z_invalidnistyu_z_pochatku_povnomasshtabnogo_vtorgnennya.

3. Відсутність можливостей для працевлаштування ветеранів з інвалідністю: ризики для держави та суспільства. Український ветеранський фонд. 2023. URL: veteranfund.com.ua/analitics/vidsutnist_mozhlyvostei_dlia_pratsevlashtvannia_veteraniv_z_invalidnistiu/.

4. Держана ветеранська політика. Міністерство у справах ветеранів України. URL: kyivcity.gov.ua/img/item/general/9189.pdf.

5. Держзамовлення на підготовку фахівців: на 3,5 тисячі більше медиків, психологів, реабілітологів, соцпрацівників і робітників. URL: mon.gov.ua/ua/news/derzhzamovlennya-na-pidgotovku-fahivciv-na-35-tisyachi-bilshe-medikiv-psihologiv-reabilitologiv-socpracivnikiv-i-robotnikiv.

6. «Е-Ветеран». URL: eveteran.gov.ua/.

7. Потреби та перешкоди ветеранів при працевлаштуванні. Червень-липень 2023 р. Соціологічне дослідження. С. 5. URL: veteranfund.com.ua/wpcontent/uploads/2023/07/Zvit_pereshkodi_precevlashtvannia.pdf.

8. Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження інституту помічника

ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2023 року № 652. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/652-2023-%D0%BF#Text.

9. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII.

URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text.

10. Результати дослідження «Реінтеграція ветеранів» щодо поточних умов працевлаштування. Аналітичний звіт від 14 липня 2021 р. IREX . 2021.

URL: www.irex.org/sites/default/files/Veterans%E2%80%99%20Current%20Employment%20Conditions%20%E2%80%93%20Ukrainian.pdf.

11. Спицька К. Правові засади соціального захисту учасників бойових дій в Україні. Юридичний вісник. 2022/2. С. 171-181.

12. Стартував другий етап проекту підтримки ветеранів. URL: www.ukrinform.ua/rubric-society/3686009-startuvav-drugij-etap-projektu-z-pidtrimki-veteraniv-ak-otrimati-16-tisac-dopomogi.html.

13. Уряд запустив стратегічний проект Мінветеранів переходу від військової служби до цивільного життя.

URL: mva.gov.ua/ua/news/uryad-zapustiv-strategichnij-projekt-minveteraniv-perehodu-vid-vijskovoyi-sluzhbi-do-civilnogo-zhittya.

14. Чеботнікова І. Потрібна допомога та реабілітація: скільки ветеранів в Україні.

URL: 24tv.ua/skilki-veteraniv-ukrayini-minveteraniv-nazvalo-tsifru_n2378026.

References:

1. Analychna informatsiya za danymy Ministerstva u spravakh veteraniv Ukrayiny. [Analytical information according to the data of the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine]. Rezhym dostupu do resursu data.mva.gov.ua/ [in Ukrainian].

2. 2041 viys'kovosluzhbovets' oformyv status lyudyny z invalidnistyu z pochatku povnomasshtabnoho vtorhnennya. Minsotspolityky. Infografika. TSENZOR.NET. (2023). [2041 servicemen have issued the status of a person with a disability since the beginning of the full-scale invasion. Ministry of Social Policy. Infographics. TSENZOR.NET]. Retrieved from:

sensor.net/ua/news/3414364/2041_viyiskovosluzbovets_oformyv_status_lyudyny_z_invalidnistyu_z_pochatku_povnomasshtabnogo_vtorgnennya [in Ukrainian].

3. Vidsutnist' mozhlyvostey dlya pratsevlashtvannya veteraniv z invalidnistyu: ryzyky dlya derzhavy ta suspil'stva. Ukrayins'kyy veterans'kyy fond. (2023). [Lack of employment opportunities for veterans with disabilities: risks for the state and society. Ukrainian Veterans Fund]. Retrieved from: veteranfund.com.ua/analitics/vidsutnist_mozhly

vostei_dlia_pratsevlashtuvannia_veteraniv_z_invalidnistiu/ [in Ukrainian].

4. Derzhavna veterans'ka polityka. Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrayiny. [State veteran policy. Ministry of Veterans Affairs of Ukraine]. Retrieved from: kyivcity.gov.ua/img/item/general/9189.pdf [in Ukrainian].

5. Derzhzamovlennya na pidhotovku fakhivtsiv: na 3,5 tysyachi bil'she medykyv, psykhologiv, reabilitolohiv, sotspratsivnykiv i robitnykiv. (2023) [State order for the training of specialists: 3.5 thousand more doctors, psychologists, rehabilitators, social workers and laborers]. Retrieved from: mon.gov.ua/ua/news/derzhzamovlennya-na-pidgotovku-fahivtsiv-na-35-tisyachi-bilshe-medikiv-psiologiv-reabilitologiv-socpracivnykiv-i-robitnykiv [in Ukrainian].

6. «E-Veteran». [«E-Veteran»]. Retrieved from: eveteran.gov.ua/ [in Ukrainian].

7. Potreby ta pereshkody veteraniv pry pratsevlashtuvanni. Cherven'-lypen' 2023 r. Sotsiolohichne doslidzhennya. S. 5. (2023). [Needs and obstacles of veterans in employment. June-July 2023. Sociological research. P. 5]. Retrieved from: veteranfund.com.ua/wpcontent/uploads/2023/07/Zvit_pereshkodi_precevlashtuvanii.pdf [in Ukrainian].

8. Pro realizatsiyu eksperymental'noho proektu shchodo zaprovadzhennya instytutu pomichnyka veterana v systemi perekhodu vid viys'kovoyi sluzhby do tsyvil'noho zhyttya: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 19 chervnya 2023 roku № 652. (2023). [On the implementation of an experimental project on the introduction of the veteran's assistant institute in the system of transition from military service to civilian life: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 19, 2023 No. 652]. Retrieved from: zakon.rada.gov.ua/laws/show/652-2023-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

9. Pro status veteraniv viyny, harantiyi yikh sotsial'noho zakhystu: Zakon Ukrayiny vid 22 zhovtnya 1993 roku № 3551-XII. [On the status of war

veterans, guarantees of their social protection: Law of Ukraine dated October 22, 1993 N. 3551-XII]. Retrieved from: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text [in Ukrainian].

10. Rezul'taty doslidzhennya «Reintehratsiya veteraniv» shchodo potochnykh umov pratsevlashtuvannya. Analitychnyy zvit vid 14 lypnya 2021 r. IREX . (2021). [Results of the study «Reintegration of veterans» regarding current employment conditions. Analytical report of July 14, 2021. IREX. 2021]. Retrieved from: www.irex.org/sites/default/files/Veterans%E2%80%99%20Current%20Employment%20Conditions%20%E2%80%93%20Ukrainian.pdf [in Ukrainian].

11. Spyt's'ka K. Pravovi zasady sotsial'noho zakhystu uchasykiv boyovykh diy v Ukrayini. Yurydychnyy visnyk. 2022/2. S. 171-181. (2022). [Spytska K. Legal principles of social protection of combatants in Ukraine. Legal Bulletin. 2022/2. P. 171-181.] [in Ukrainian].

12. Startuvav druhyy etap proektu pidtrymky veteraniv. (2023). [The second stage of the project to support veterans has been launched]. Retrieved from: hwww.ukrinform.ua/rubric-society/3686009-startuvav-drugij-etapproektu-zpidtrimki-veteraniv-ak-otrimati-16-tisac-dopomogi.html [in Ukrainian].

13. Uryad zapustyv stratehichnyy proyekt Minveteraniv perekhodu vid viys'kovoyi sluzhby do tsyvil'noho zhyttya. (2023). [The government has launched a strategic project of the Ministry of Veterans for the transition from military service to civilian life]. Retrieved from: mva.gov.ua/ua/news/uryad-zapustiv-strategichnij-proyekt-minveteraniv-perekhodu-vidvijskovoyi-sluzhbi-do-civilnogo-zhyttya [in Ukrainian].

14. Chebotnikova I. Potribna dopomoha ta reabilitatsiya: skil'ky veteraniv v Ukrayin (2023). [Chebotnikova I. Need help and rehabilitation: how many veterans in Ukraine]. Retrieved from: 24tv.ua/skilki-veteraniv-ukrayini-minveteraniv-nazvalo-tsifru_n2378026 [in Ukrainian].

© Е. І. Костишин, Ю. О. Шевців, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 15.11.2023.

Прийнято до публікації 13.12.2023.